

УДК 340.12:008:34:339.92
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2022.4>

Ю. Є. Ковний
orcid.org/0000-0002-1230-5050
кандидат економічних наук,
адвокат

ІНТЕРКУЛЬТУРАЛІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ У ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Теоретико-правова школа розробила різного роду наукові доктрини, що стосуються аспектів співвідношення національного та етнічного у правовій системі суспільства та забезпечення культурних прав різних соціальних груп. Питання встановлення рівності, толерантності та інклюзивності на сучасному етапі розвитку суспільства та правової ідеології є досить актуальним.

У юридичній науці прийнято загалом виокремлюють три ключові моделі організації правової політики в декларованій сфері: національну державу, мультикультурне і полікультурне (поліетнічне) суспільство. Зважаючи на те, що існування «чистих» національних держав сьогодні практично виключене власне через процеси глобалізації, із інших двох моделей саме мультикультурна є найбільш привабливою. Вважається, що саме мультикультурне співіснування, яке найповніше відповідає ліберальним філософсько-правовим концепціям, розглядає суспільство як сукупність індивідів, які самовизначаються у культурній сфері.

Проте мультикультуралізм не є єдиною, центральною концепцією демократичних держав, він часто критикується і має свої девальваційні прояви в окремих політиках та національних правових системах.

Всі соціально-правові явища підлягають трансформації у зв'язку з новітніми процесами сучасного глобалізованого суспільства. Змінюється і потреба переосмислення наукових доктрин етнонаціональної політики, оскільки існуюча нині на практиці рівні багатьох держав Європи доктрина не відповідає новітнім викликам та не може повною мірою забезпечити потреби багатонаціонального суспільства.

Стан дослідження. В умовах глобалізаційної трансформації та пандемічної кризи активізувалися дослідження цілісного рівня, які б спеціалізувалися на аналізі закономірностей формування нормативно-правового забезпечення стратегії національної політики держави.

Питання правового регулювання культурних прав окремих етнічних груп, глобалізації та суверенітету, міграційних криз були предметом розгляду таких науковців: О.М. Балинської, Н.П. Бортник, С.Г. Стеценка, І.Жаровської, Н.Оргинської, М.Ю. Щирби та інших. Безумовно

ширше це питання досліджували представники іноземних правових шкіл, зокрема R. Zapata-Barrero, Parker B., Walter S., A. Elias, F. Mansouri, S. Hobolt та інші.

Однак потребує додаткового аналізу парадигма змінної ідеології мультикультуралізму в сучасній європейській правовій доктрині.

Метою цієї наукової статті є аналіз інтеркультуралізму як постмультикультурологічної ідеї розвитку правової етнонаціональної політики у сучасних умовах розвитку державності.

Виклад основних положень. Мультикультуралізм, як інструмент політики міграції та різноманітності в західних суспільствах, був просунутий у 1970-х роках на основі емансипаційних соціально-політичних рухів того періоду. Вказуючи на його еволюцію протягом наступного півстолітнього функціонування, науковці зображують мультикультуралізм як невід'ємну «частину більшої революції прав людини, що включає етнічне та расове розмаїття» [1]. Довгий час мультикультуралізм сприймався як оптимальна політична парадигма для подолання недоліків асиміляційної політики епохи до громадянських прав. У наступні десятиліття після руху за громадянські права багато західних емігрантських суспільств стали свідками поступового переходу від ідеології виключення до більш егалітарних підходів до соціальної політики, які наголошували на правах меншин і культурному різноманітті.

Його основні принципи, які ґрунтуються на рівності прав і можливостей для всіх, незалежно від етнічного походження, залишаються незмінною рисою політичної системи і правового регулювання етнонаціональної і громадської політики держав і політичних формувань. Таким чином, у своїй нинішній формі мультикультуралізм включає в себе прийняття етнічного та культурного розмаїття, інклюзивну імміграційну політику та законодавство, що забороняє расову дискримінацію.

Представники української школи права Ю.О. Халілова-Чуваєва та І.В. Бубнов доводять, що «в контексті правового мультикультуралізму усередині європейських реалій необхідно входити з того, що ми – громадяни єдиного співтовариства, які мають рівні права та обов'язки, незважаючи на розбіжності в культурі, мові, тра-

диціях. Право кожної людини полягає у тому, що вона може обирати власну ідентичність, але верховенство громадянської (національної) самобутності є пріоритетним» [2, с. 74].

Особливості мультикультуралізму з погляду праксіології полягає в тому, що національні особливості окремої держави мають домінуючий вплив на ефективність доктрини. Практично всі держави Європи визнали неефективність такої ідеології. Відновлені дебати щодо ступеня визнання претензій меншин створюють значні проблеми для досліджень міграції та різноманітності та суміжних наукових галузей.

Проте Австралія має іншу позицію, саме ця країна констатує ефективність на сучасному етапі доктрини мультикультуралізму. Більше того наголошують на соціально-економічних перевагах, які він може надати. По-перше, мультикультуралізм як інструмент політики поселення мігрантів має здатність керувати зростаючою різноманітністю, характерною для австралійського суспільства. По-друге, це може функціонувати як стратегія боротьби з расизмом, яка може ліквідувати расову дискримінацію та забезпечити соціальну справедливість. По-третє, щодо великої мети забезпечення єдиної національної ідентичності, це може забезпечити єдність у різноманітності через відданість австралійській національній ідентичності та почуття спільних цінностей. Нарешті, він пропонує значні економічні можливості, використовуючи недостатньо використаний потенціал навичок мігрантів [3].

Завдяки наголосу на спільних цінностях, національному громадянстві та верховенстві права австралійський мультикультуралізм досі розглядається як економічно та соціально життєво важлива політика, що зміцнює національні інтереси.

Однак такі політико-соціальні умови є рідше винятком ніж загальною правовою практикою. Тому розвиток юридичної думки намагається досягнути оптимального поєднання всіх аксіологічних парадигм в одній системі. Нині можна говорити про постмультикультурологічний розвиток системи правового регулювання етнонаціональної політики.

Р. Запата-Барретто (R. Zapata-Barrero) вмотивовує наступне. По-перше, зростаюча інтенсивність парадигми міжкультурної політики має бути поміщена в сучасний постмультикультурний період, який визнає сильні сторони парадигми мультикультурної політики, але також обмеження її процесу визнання відмінностей. Роль, яку відіграє нова парадигма національної громадянської політики (оновлена версія асиміляції), яка віддає перевагу обов'язкам перед правами, також буде вважатися вирішальною для кращого контекстуалізації міжкультуралізму.

По-друге, слід визначити основні відмінні риси інтеркультуралізму, які легітимізують його належне місце в дискусії про різноманітність сьогодні. Не відкидаючи політичні підходи, що ґрунтуються на правах і обов'язках, міжкультуралізм приділяє більше уваги політичному підходу, що ґрунтується на контактах, спрямованому на сприяння спілкуванню та стосункам між людьми різного походження, включаючи громадян країни. Цей підхід зосереджується на спільних зв'язках, а не на відмінностях. Він також розглядає різноманітність як перевагу та ресурс, і зосереджує свої політичні цілі на згуртованості громади та переформатуванні загальної громадської культури, яка розміщує різноманітність всередині, а не поза межами так званої Єдності. Саме з цим не може впоратися старий мультикультурологічний проект [4].

Нині аргументована необхідність відмовитися від цього старомодного універсалістського погляду на політику різноманітності як на єдиний комплексний і невід'ємний спосіб управління взаємозв'язком єдності та різноманітності.

Постмультикультуралізм втілюється в ідеї інтеркультуралізму. Він розуміється як підхід до управління розмаїттям, що заснований на контакті, який акцентує увагу на міжгруповій взаємодії, обміні та діалозі. Останній пов'язується з європейськими цінностями, такими як права людини, демократія та культура миру та діалогу, а також з європейською ідентичністю. Цей погляд на різноманітність як складову нової європейської ідентичності вказує на той факт, що остання не є ані попередньою якістю, ані історичною даністю, а скоріше процесом становлення, ідентичністю, яку потрібно досягти. Кілька десятиліть потому інтеркультуралізм почав набувати більшої міжнародної популярності в дослідженнях інтеграції іммігрантів і колах управління різноманітністю.

Ця актуалізація нової парадигми була прискорена з випуском Білої книги Ради Європи 2008 року [5]. Рада Європи вважає, що повага та сприяння культурному розмаїттю на основі цінності, на яких побудована Організація, є важливими умовами для розвитку суспільств, заснованих на солідарності. «Біла книга про міжкультурний діалог», включає позицію 47 держав-членів Ради Європи, яка полягає в тому, що спільне майбутнє залежить від нашої здатності захищати та розвивати права людини, закріплені в Європейському Конвенція про права людини, демократію і верховенство права та до сприяти взаєморозумінню. Це пояснюється тим, що міжкультурний підхід пропонує перспективну модель управління культурним розмаїттям. Він пропонує концепцію, засновану на індивідуальній людській гідності (охоплюючи наші спільні

інтереси людство і його спільну долю). Європейська ідентичність має базуватися на спільних фундаментальних цінностях, повазі до спільного спадщини та культурного розмаїття, а також поваги до рівної гідності кожного індивіда.

У цьому відношенні важливу роль відіграє міжкультурний діалог. Це дозволяє запобігати етнічним, релігійним, мовним і культурним поділам. Це дозволяє рухатися вперед разом, щоб конструктивно впоратися з нашими різними ідентичностями демократично на основі спільних загальнолюдських цінностей: демократичне громадянство та участь повинні бути зміцнені; міжкультурним компетенціям слід навчати і вивчати; простір для міжкультурного діалогу слід створювати і розширювати; і міжкультурний діалог слід прийняти на міжнародному рівні.

Робота також проводиться на рівні міжнародних організацій. Разом з іншими міждержавними установами, що об'єднують громадянське суспільство та громадян Середземномор'я, 10-річна стратегія Фонду Анни Лінд «Працювати разом до 2025» виступає за інтеркультуралізм як альтернативу екстремістському наративу.

Стратегія фонду має комплексний характер і включає: освітні заходи для досягнення міжкультурного громадянства (постійне інвестування в міжкультурну освіту є центральним елементом регіону, що характеризується культурним розмаїттям і посиленням переміщень людей, що веде до створення мультикультур суспільства; створення партнерських відносин, сприяння обмін ноу-хау, практиками та навчальними ресурсами між освітянами та молоддю в сфера міжкультурної освіти для активної участі в житті суспільства; розробка єдиного методологічного інструментарію); розвиток соціального підприємництва для міжкультурного діалогу, що сприятиме взаємному навчанню, обміну ідеями, інноваційні підходи, досвід; інформаційна підтримка суспільства, соціологічні опитування, громадська ініціатива у сфері єдиної етнополітики; узгодження позицій лінгвістичного спрямування, уніфікація перекладу; впровадження культури медіа для налагодження міжнаціонального та міжетнічного діалогу; забезпечення міжкультурного діалогу на місцях; створення міжрегіональної мережі інституцій забезпечення діалогу та співпраці та інші [6].

Висновок. Донедавна мультикультуралізм позиціонувався як оптимальна політична парадигма для подолання недоліків асиміляційної політики епохи до громадянських прав. У своїй

нинішній формі мультикультуралізм включає в себе прийняття етнічного та культурного розмаїття, інклюзивну імміграційну політику та законодавство, що забороняє расову дискримінацію.

Проте невирішена криза асиміляції мігрантів, проблеми політичної участі, домінування прав меншості над загальногромадськими правами вказують на низьку ефективність політики, що ґрунтується на цінностях мультикультуралізму. Нині аргументована необхідність відмовитися від цього універсалістського погляду на цю доктрину як на єдиний комплексний і невід'ємний спосіб управління взаємозв'язком єдності та різноманітності.

Постмультикультуралізм втілюється в ідеї інтеркультуралізму як підході до управління розмаїттям, що заснований на контакті, який акцентує увагу на міжгруповій взаємодії, обміні та діалозі. Останній пов'язується з європейськими цінностями, такими як права людини, демократія та культура миру та діалогу, а також з європейською ідентичністю. Цей погляд на різноманітність як складову нової європейської ідентичності вказує на той факт, що остання не є ані попередньою якістю, ані історичною даністю, а скоріше процесом становлення, ідентичністю, яку потрібно досягти.

Вмотивовано, що така трансформація запроваджується у нормотворчій практиці країн Ради Європи («Біла книга про міжкультурний діалог») так і на рівні інститутів громадянського суспільства.

Література

1. Vertovec S. Towards post-multiculturalism? Changing communities, conditions and contexts of diversity. *International Social Science Journal*, 2010. Vol. 61(199), P. 83–95.
2. Халілова-Чуваєва Ю.О., Бубнов І.В. Європейська політика мультикультуралізму і криза національної ідентичності: політичний аспект *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Сер. : Гуманітарні науки*. 2013. Вип. 2. С. 66–77
3. Elias A., Mansouri F., Sweid R. Public Attitudes Towards Multiculturalism and Interculturalism in Australia. *Int. Migration & Integration* 2021. Vol. 22. P. 1063–1084. URL: <https://doi.org/10.1007/s12134-020-00784-z>.
4. Zapata-Barrero R. Interculturalism in the post-multicultural debate: a defence. *CMS*, 2017. Vol. 5, 14. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-017-0057-z>.
5. White Paper on Intercultural Dialogue. Living Together as Equals in Dignity. Council of Europe. 2008. URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf.
6. Working together towards 2025. Anna Lindh Foundation. 2015. URL: <http://www.alfpolska.org/public/editor/file/Summary%20of%20strategy%20and%20Work%20Plan%202015.pdf>.

Анотація

Ковний Ю. Є. Інтеркультуралістична концепція у правовій політиці держави. – Стаття.

Статтю присвячено аналізу інтеркультуралізму як постмультикультурологічної ідеї розвитку правової етнонаціональної політики у сучасних умовах розвитку державності.

Вмотивовано, що донедавна мультикультуралізм позиціонувався як оптимальна політична парадигма для подолання недоліків асиміляційної політики епохи до громадянських прав. У своїй нинішній формі мультикультуралізм включає в себе прийняття етнічного та культурного розмаїття, інклюзивну імміграційну політику та законодавство, що забороняє расову дискримінацію.

Проте невирішена криза асиміляції мігрантів, проблеми політичної участі, домінування прав меншості над загальногромадськими правами вказують на низьку ефективність політики, що ґрунтується на цінностях мультикультуралізму. Нині аргументована необхідність відмовитися від цього універсалістського погляду на цю доктрину як на єдиний комплексний і невід’ємний спосіб управління взаємозв’язком єдності та різноманітності.

Доведено, що постмультикультуралізм втілюється в ідеї інтеркультуралізму як підході до управління розмаїттям, що заснований на контакті, який акцентує увагу на міжгруповій взаємодії, обміні та діалозі. Останній пов’язується з європейськими цінностями, такими як права людини, демократія та культура миру та діалогу, а також з європейською ідентичністю. Цей погляд на різноманітність як складову нової європейської ідентичності вказує на той факт, що остання не є ані попередньою якістю, ані історичною даністю, а скоріше процесом становлення, ідентичністю, яку потрібно досягти.

Аргументовано, що така трансформація запроваджується у нормотворчій практиці країн Ради Європи («Біла книга про міжкультурний діалог») так і на рівні інститутів громадянського суспільства. Розглянуто Стратегію Фонду Анни Лінд «Працювати разом до 2025» як приклад імплементації інтеркультуралізму в прaxeологічному аспекті.

Ключові слова: мультикультуралізм, інтеркультуралізм, правова політика, етнонаціональна політика.

Summary

Kovnyi Yu. Ye. Interculturalist concept in the legal policy of the state. – Article.

The article is devoted to the analysis of interculturalism as a post-multicultural idea of the development of legal ethno-national policy in the modern conditions of the development of statehood.

It is motivated by the fact that until recently, multiculturalism was positioned as the optimal political paradigm for overcoming the shortcomings of the assimilation policy of the pre-civil rights era. In its current form, multiculturalism includes acceptance of ethnic and cultural diversity, inclusive immigration policies, and legislation prohibiting racial discrimination.

However, the unresolved crisis of assimilation of migrants, the problems of political participation, the dominance of minority rights over general public rights indicate the low effectiveness of policies based on the values of multiculturalism. The need to abandon this universalist view of this doctrine as a single comprehensive and integral way of managing the interrelationship of unity and diversity is now argued.

It is proved that post-multiculturalism is embodied in the idea of interculturalism as a contact-based approach to diversity management that emphasizes intergroup interaction, exchange and dialogue. The latter is linked to European values such as human rights, democracy and a culture of peace and dialogue, as well as to European identity. This view of diversity as a component of a new European identity points to the fact that the latter is neither a prior quality nor a historical given, but rather a process of becoming, an identity to be achieved.

It is argued that such a transformation is introduced in the normative practice of the Council of Europe countries ("White Paper on Intercultural Dialogue") and at the level of civil society institutions. The strategy of the Anna Lindh Foundation "Working together until 2025" is considered as an example of the implementation of interculturalism in a praxeological aspect.

Key words: multiculturalism, interculturalism, legal policy, ethno-national policy.